

Artikkelen er publisert under modellen grønn åpen tilgang (green open access). Det betyr at utgiver tillater forfatter å arkivere sin artikkel i åpne institusjonelle arkiv (egenarkivering) eller på eget eller arbeidsgivers nettsted, i den versjon og det format som ble godkjent av tidsskriftets redaksjon (akseptert versjon/tekstversjonen).

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Holmboe, M. (2013). Ytring: Forskuttering av reglene i straffeloven av 2005 – bare i skjerpende etning? *Tidsskrift for Strafferett*, 13(2), 291-295.

Ytring

Forskuttering av reglene i straffeloven av 2005 – bare i skjerpene retning?

Når Stortinget endrer straffeloven stykkevis og delt, går endringene ofte i strengere retning. Det er få stemmer å hente på å kjempe for en balansert straffelov, og enkeltendringer gjøres som oftest for å løse et problem som har fått økt oppmerksomhet.

Ved straffeloven av 2005 søkte lovgiveren derimot å se straffeloven i sammenheng. Lovforarbeidene inneholder prinsipielle drøftelser om bruk av straff, både fra Regjeringen og Stortinget.

Straffeloven av 2005 bygger – i tillegg til Straffelovkomisjonens grundige arbeid siden 1980 – på tre proposisjoner og tilhørende stortingsbehandling. Loven er dermed et gjennomarbeidet uttrykk for Stortingets vilje. Vel var det en del regler som ble strengere, men noen ble også mildere.

I forarbeidene til lovens alminnelige del het det:

«Når det nå skal gis en helt ny straffelov, er det viktig at Stortinget gis mulighet for å drøfte bredt og prinsipielt etter hvilke prinsipper handlinger i dagens samfunn skal kriminaliseres og hvor strengt det bør være adgang til å straffe de forskjellige handlinger.» (Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) s. 48.)

Stortinget gav sine generelle merknader ved vedtagelsen av lovens alminnelige del i mai 2005, se særlig Innst. O. nr. 72 (2004–2005).

Straffeloven av 2005 ble ferdig vedtatt i juni 2009. Justiskomiteen fremholdt i sin innstilling av 12. mai 2009:

«Komiteen mener det er på høy tid med en fornyelse og oppdatering av straffeloven. Lovforslaget er resultatet av en ny gjennomtenkning av hva som skal straffes, og hvor strengt det skal straffes for ulike typer lovbrudd.» (Innst. O. nr. 73 (2008–2009) s. 5.)

Ved debatten i Odelstinget innledet saksordføreren og Justiskomiteens leder, Anne Marit Bjørnflaten, slik:

«Straffeloven av 1902 har selvfølgelig vært endret et utall ganger underveis, men den nye straffeloven er resultat av en helhetlig gjennomgang og revisjon av de prinsippene vi legger til grunn for straffeloven.» (Forh. O. 2008–2009, Em. 28. mai 2009, s. 520.)

Dessverre har det vist seg at det er for vanskelig for politiets datasystemer å håndtere to lover samtidig, og ikraftsettelsen av loven er blitt vesentlig forsinket. Det må antas at loven ikke trer i kraft på flere år ennå.

Som et ledd i straffelovsreformen fant lovgiveren også grunn til å gi føringer for domstolenes utmåling av straff. Forarbeidene la opp til en temmelig konkret gjennomgang av en del typetilfeller, og man tenkte seg at disse skjerpene føringer skulle tillegges vekt også under den gjeldende lov (innenfor de gjeldende strafferammene). Høyesteretts flertall så det annerledes i to storkammerdommer høsten 2009 (Rt. 2009 s. 1412 S og Rt. 2009 s. 1423 S).

Da handlet lovgiveren raskt.

Allerede 25. juni 2010 var en rekke – skjerpene – endringer av straffeloven av 1902 vedtatt og i kraft. Etter at straffeloven av 2005 ble vedtatt i juni 2009, har Stortinget vedtatt syv endringslover som skal forskuttere allerede vedtatte endringer i den nye straffeloven. Seks av de syv endringslovene gjør straffeloven av 1902 strengere enn før.

Hva så med de *mildere* reglene i straffeloven av 2005?

Noen er forskuttert av lovgiveren og domstolene: Straffeloven av 2005 § 33 om unge lovbrøyttere ble tillagt vekt av Høyesterett allerede i Rt. 2007 s. 252, og en tilsvarende regel ble tatt inn i straffeloven av 1902 § 18 i 2012. Høyesterett har også tatt hensyn til bemerkninger i forarbeidene til straffeloven av 2005 § 261 (barne-bortføring) om å vise forsiktighet ved bruk av straff i visse tilfeller (straffeloven av 1902 § 216, se Rt. 2011 s. 1006).

Når det gjelder straffeloven av 2005 § 61 om straffutmålingsfravall, har riksadvokaten forskuttert endringen til gunst ved å pålegge påtalemyndigheten å vurdere påtaleunntatelse der det ville vært aktuelt med straffutmålingsfravall (RA-2009–3 Vegtrafikkovertrædelser punkt III.1).

Det er imidlertid flere mildere endringer i straffeloven av 2005 som ikke er forskuttert av lovgiveren.

Dette er bl.a. § 3 om virkningen av en ny lov (utvidelse til gunst for siktede ved at en ny lov kan påberopes også i ankeomgangen), straffeloven av 1902 § 43 om den mildeste skyldformen culpa levissima som erstattes av en vanlig uaktsomhetsregel (unntatt ved ran), straffeloven av 2005 § 61, straffeloven av 1902 § 147 a (skjerpning av skyldkravet fra terrorforsett til terrorhensikt), straffeloven av 1902 § 174 om pengefalsk (vesentlig nedsatt strafferamme), § 237 om uaktsom legemsbeskadigelse (tilsvarende straffeloven § 229 annet straffalternativ), som ikke videreføres. Det samme gjelder ærekrenkelser, som avkriminaliseres. – Også ved fullbyrdingen av *bøtekrav* vil straffeloven av 2005 medføre mildere regler: I straffeprosessloven § 456 annet ledd vil det bli tatt inn en begrensning slik at fullbyrding av subsidiær fengselsstraff bare kan iverksettes «når den botlagte har evne til å betale boten eller allmenne hensyn tilsier det».

I Rt. 2011 s. 83 la Høyesteretts flertall vekt på at tiltalen omfattet straffeloven § 237 i tillegg til vegtrafikkloven § 31 jf. § 3 og idømte ubetinget fengsel. Ingen av dommerne, heller ikke mindretallet som stemte for betinget fengsel, nevnte at § 237 ikke vil bli videreført i ny straffelov. (I Rt. 2013 s. 26 U var ankeutvalget derimot oppmerksom på spørsmålet, men skaden var såpass alvorlig at det uansett ikke var grunnlag for å sette ned straffen.) – Brudd på straffeloven av 1902 § 237 kan også medføre utvisning av utlending med midlertidig oppholdstillatelse, jf. utlendingsloven § 67 første ledd bokstav c.

Et annet eksempel er forfalskning av penger «i Hensigt at utgive dem» (straffeloven av 1902 § 174), som etter gjeldende rett har minstestraft på tre års fengsel og maksimumsstraff på femten år. Etter straffeloven av 2005 § 367 er strafferammen derimot bot eller fengsel i inntil tre år (mens grov pengefalsk kan straffes med bot eller fengsel i inntil ti år, jf. § 368). Høyesterett har riktig nok gitt betydelige deler av straffen som betinget dom (Rt. 1999 s. 1561), men det er likevel ikke uproblematisk at pengefalsk fortsatt irtettes etter en bestemmelse med en minstestraft og en strafferamme så langt fra det Stortinget i 2009 fant naturlig. Prinsipielt er det også betydelig forskjell på å ha fått dom på for eksempel seks måneders ubetinget fengsel og å ha fått dom på tre års fengsel, hvorav seks måneder ubetinget. Og hjemmel for bot som eneste straff har vi altså ikke i straffeloven av 1902 § 174.

Regelen i straffeloven av 1902 § 200 tredje ledd om skjerpet strafferamme ved seksuell handling overfor barn under 16 år der det foreligger særdeles skjerpene

omstendigheter, skal ikke videreføres i den nye loven. I stedet er såkalt «kvalifisert seksuell handling» med barn under 14 år flyttet inn i straffeloven av 2005 § 299:

«Siden departementet ... foreslår å innta kvalifiserte seksuelle handlinger med barn under 14 år i bestemmelsen om voldtekt av barn under 14 år, er departementet enig med Straffelovkommisjonen i at det ikke er behov for en bestemmelse om grov seksuell handling med barn under 16 år med forhøyet strafferamme.» (Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 255.)

I et høringsnotat av 8. februar 2013 har Justisdepartementet foreslått en tilsvarende skjerpende endring i straffeloven av 1902 § 195, men uten å foreslå opphevet den korresponderende regelen i straffeloven av 1902 § 200 tredje ledd. Stortingets vedtak fra 2009 følges altså opp, men bare den strenge delen.

Straffebudet mot terror (straffeloven § 147 a) vil i straffeloven av 2005 § 131 bli skjerpet ved at det innføres en strafferamme på 30 års fengsel, men mildnet ved at skyldkravet endres fra terrorforsett til terrorhensikt. Ved lov av 21. juni 2013 nr. 85 er den øvre strafferammen på 30 år for grov overtredelse innført også i straffeloven av 1902. I proposisjonen heter det:

«Strafferammen på 30 år i straffeloven 1902 vil favne noe videre enn etter straffeloven 2005 fordi kravet om terrorforsett i gjeldende lov er erstattet med et noe strengere krav om terrorhensikt i straffeloven 2005.» (Prop. 131 L (2012–2013) s. 65.)

Også regelen i straffeloven av 2005 § 96 om at terrorhandlinger ikke skal kunne foreldes, er forskuttet (straffeloven av 1902 § 147 a).

Departementet drøfter imidlertid ikke om det kunne være grunn til å forskut-tere også endringen av skyldkravet til gunst for den mistenkte. (I dom av 31. mai 2013, Rt. 2013 s. 789, har Høyesterett fastslått at den mildere regelen ikke kan påberopes av den siktede når den nye loven ikke er trådt i kraft.) Vel kan det diskuteres om endringen av skyldkravet til «terrorhensikt» i straffeloven av 2005 er heldig, men da kunne man nevnt det som et spørsmål man ville komme tilbake til.

I samme proposisjon (s. 78) foreslås gjennomført i straffeloven av 1902 «en rekke av nyvinningene i straffeloven 2005», noe som kan være fornuftig nok, men det kan spørres om det bare er endringer i skjerpende retning som er «nyvinninger».

Det er ille nok at en lov som har vært forberedt siden 1980, ikke kan tre i kraft på grunn av tekniske problemer. Men det bør ikke føre til at folk i flere år til skal straffedømmes etter regler som vårt øverste folkevalgte organ allerede i 2009 har sagt ikke skal gjelde.

Lovgiveren har vist stor handlekraft etter at straffeloven av 2005 ble endelig vedtatt i 2009. Men handlekraften har altså forrykket den balansen man finner i den nye straffeloven. Når datasystemene klarer de skjerpene endringene, skulle man tro at de klarer de mildere også. Derfor er det nå på tide at Regjeringen viser like stor handlekraft med tanke på helheten, og foreslår endret også de bestemmelsene i straffeloven av 1902 som blir mildere i den nye loven.

Morten Holmboe

Morten Holmboe, cand. jur., Juridisk fakultet, UiO 1989. Seniorrådgiver ved Politihøgskolen fra 2011. Opptatt ved PhD-programmet ved Universitetet i Oslo, Det juridiske fakultet, Institutt for offentlig rett fra samme år. Tidligere kontorsjef ved Politihøgskolen, førstestatsadvokat ved Riksadvokatembetet, kontorsjef hos Sivilombudsmannen og lovrådgiver i Justisdepartementet, Lovavdelingen. E-post: holmboe.morten@gmail.com

---